

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
Wydział Nauk Humanistycznych
Instytut Językoznawstwa
Katedra Translatoryki i Języków Słowiańskich
dr hab. Maria Mocarz-Kleindienst, prof. KUL
maria.mocarz-kleindienst@kul.pl

Lublin, 18 września 2023 r.

Ocena rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Gołąbek

Konstruowanie kursu języka biznesu dla studentów filologii rosyjskiej,
napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Elżbiety Gajewskiej, prof. UP

1. Podstawowe informacje o Kandydatce

Mgr Karolina Gołąbek jest absolwentką studiów magisterskich na kierunku *filologia rosyjska* na Uniwersytecie Jagiellońskim. Studia te ukończyła w 2003 r., od 2005 r. jest zatrudniona na macierzystej uczelni w Instytucie Filologii Wschodniosłowiańskiej, najpierw na stanowisku lektora języka rosyjskiego, obecnie – na stanowisku wykładowcy. Doktorantka posiada wieloletnie doświadczenie akademickie w prowadzeniu autorskiego kursu rosyjskiego języka biznesu, jest także autorką jednego podręcznika o tej tematyce.

2. Temat i cel pracy

Podjęta przez mgr K. Gołąbek problematyka badawcza jest solidnie osadzona w Jej aktywności dydaktycznej, co – podkreślam już na wstępie – zasadniczo powinno pozytywnie przełożyć się na aplikacyjny walor Jej rozprawy. Ten najczęściej jest oceniany poprzez odniesienie do aktualnych potrzeb rynku pracy i otoczenia społeczno-gospodarczego. Niestety wydarzenia polityczne za wschodnią granicą Polski (agresja Rosji na Ukrainę rozpoczęta 24 lutego 2022 r.) bardzo negatywnie odbijają się na relacjach biznesowych z naszymi wschodnimi partnerami (Rosją, Białorusią, także zniszczoną działaniami wojennymi Ukrainą rosyjskojęzyczną), a te z kolei prowadzą do spadku zainteresowania studiami filologicznymi w zakresie języka, kultury i literatury rosyjskiej. Czy zatem podjęty temat, mający na celu podniesienie efektywności kształcenia w

zakresie rosyjskiej komunikacji biznesowej nie traci/stracił na aktualności i znaczeniu dla dydaktyki akademickiej (i nie tylko akademickiej)? W kontekście tych sformułowanych przeze mnie jako rusycystkę, podzielanych przez środowisko rusycystyczne, obaw o przyszłość języka rosyjskiego już na początku mojej oceny pracy pragnę zwrócić uwagę na trafne spostrzeżenie Doktorantki, która przekonuje w swojej rozprawie o potrzebie prowadzenia tego typu badań w sposób następujący: „Mimo trwającej agresji Rosji na Ukrainę, należy przyjąć, że kompetencje w zakresie języka rosyjskiego języka biznesu, choć z różnymi fazami osłabienia pozostaną użyteczne (...) funkcjonowanie języka rosyjskiego w biznesie nigdy nie ograniczało się wyłącznie do relacji z partnerami z Federacji Rosyjskiej, a sam język rosyjski (...) wciąż pozostaje swoistym *lingua franca* dla niebagatelnej liczby ludności dawnego obszaru ZSRR, w tym także walczącej o niepodległość Ukrainy” (s. 197). Ponadto – w przekonaniu Autorki – istnieje także potrzeba przygotowania specjalistów na okres powojenny, który „zwykle w cyklach koniunktury gospodarczej odznacza się silnym wzrostem i intensyfikacją międzynarodowej wymiany handlowej” (s. 197). W zupełności zgadzam się z powyższymi sformułowaniami Doktorantki. Tym samym uważam, że podjęty przez Nią temat badawczy nie traci na swojej aktualności. Pewne uwagi krytyczne mam do samego sposobu jego sformułowania, który nie wydaje się w pełni adekwatny do wyznaczonego celu rozprawy. Celem podjętych przez Doktorantkę badań bowiem jest zdefiniowanie zakresu rosyjskiego języka biznesu pod kątem treści przydatnych w dydaktyce akademickiej na kierunkach rusycystycznych. Mgr K. Gołąbek skupiła się wyłącznie na rozeznaniu potrzeb dydaktycznych, które stanowią wstępny etap konstrukcji kursu. Praca nie zawiera natomiast opisu całościowego procesu jego konstruowania, na co może wskazywać temat.

3. Struktura pracy

Na strukturę ocenianej pracy składają się: wstęp, 3 rozdziały (I. *Rosyjski i język biznesu jako język specjalistyczny*; II. *Obszar rosyjskiego języka biznesu na podstawie rosyjskich i polskich podręczników do nauki RJB*; III. *Analiza potrzeb pierwszym krokiem w konstruowaniu kursu języka biznesu dla studentów filologii rosyjskiej*). Wszystkie rozdziały są rozczłonkowane tematycznie na kilka podrozdziałów. Strukturę pracy dopełniają (w porządku ich występowania): zakończenie, bibliografia, streszczenie w języku polskim, języku angielskim i rosyjskim oraz załączniki. Układ treści jest spójny, poszczególne części rozdziałów są ze sobą logicznie powiązane. Kolejność

poszczególnych rozdziałów nie budzi zastrzeżeń, zaś ich wewnętrzny podział na podrozdziały ułatwia orientację w zawartości recenzowanej rozprawy.

4. Ocena merytoryczna i metodologiczna pracy

W części wstępnej swojej rozprawy Doktorantka nakreśliła ogólną sytuację nauczania rosyjskiego języka biznesu na kierunkach filologicznych na polskich uczelniach. Powołała się na badania przeprowadzone przez dr. Grzegorza Ziętałą w 2002 r. w dziewięciu szkołach wyższych, wskazujące na potrzebę istnienia (lub tworzenia) specjalizacji o profilu biznesowym na tego typu studiach. Bazując na tych danych Autorka stwierdza, że „pomimo dostrzegalnego zainteresowania kształceniem w tym zakresie, wymiar nauczania RJB [tj. rosyjskiego języka biznesu – rozwinięcie MMK] na studiach filologicznych jest ograniczony i zazwyczaj musi zamknąć się w widełkach 30-60 godzin zajęć”. Jako przykład podaje macierzystą Uczelnię, na której w ramach studiów pierwszego stopnia na kierunku *filologia rosyjska* jest prowadzony kurs języka biznesu (poziom średni), obejmujący 30 godzin w semestrze zimowym oraz 30 godzin w semestrze letnim. Na podstawie własnych obserwacji i doświadczenia w planowaniu programów studiów na kierunku *filologia słowiańska – specjalność rosyjska* (następnie *lingwistyka stosowana z językiem rosyjskim*) pragnę zaznaczyć, że w międzyczasie, tj. pomiędzy 2002 i 2023 r. wiele uczelni wyższych poszerzyło swoją ofertę edukacyjną o tzw. specjalizację biznesową (przybrała ona różne nazwy: biznesowo-translatorska, język rosyjski komunikacji biznesowej itp.), w związku z czym profil kształcenia biznesowego uległ znacznemu rozszerzeniu. Warto byłoby nieco rozszerzyć informacje nt. kontekstu kształcenia uniwersyteckiego w zakresie rosyjskiego języka biznesu, aby dogłębniej wniknąć w potrzeby szkoleniowe, na których skupiona jest refleksja naukowa Doktorantki.

Rozważania teoretyczne w rozdziale I. mgr Karolina Gołąbek rozpoczęła od prezentacji naukowego statusu rosyjskiego języka biznesu jako języka specjalistycznego, zaprezentowała różne podejścia badaczy w kwestii jego usytuowania w obrębie języka ogólnego, dyskursu oraz stylistyki języka. Podjęła także próbę zakreślenia obszaru tematycznego nieco rozmytego, nieprecyzyjnego aczkolwiek nośnego marketingowo języka biznesu. Wskazała najistotniejsze cechy dystynktywne, biorąc pod uwagę kategorię odbiorcy i dziedziny zastosowania tego języka. Przedstawiła pokrótce wykaz podręczników do nauki rosyjskiego języka biznesu. Na warsztacie badawczym Autorki znalazły się podręczniki wydane po 2000 r. w Rosji (14 pozycji) oraz w Polsce (10 pozycji). Ubolewam nieco, że ani wśród wymienionych i wykorzystanych w pracy przez Doktorantkę, ani

wśród wymienionych, ale niewykorzystanych (z powodu niedostępności na rynku) nie znalazła się jedna z najnowszych pozycji w tej branży. Mam tu na myśli podręcznik autorstwa Małgorzaty Wideł-Ignaszczak oraz Katarzyny Martyniuk *Język rosyjski w biznesie. Poziom B1 i B2*. Lublin, wydana w 2015 r. w Wydawnictwie KUL¹.

Materiał podręcznikowy stanowi podstawę refleksji naukowej Doktorantki w II. rozdziale (pt. *Obszar rosyjskiego języka biznesu na podstawie rosyjskich i polskich podręczników do nauki RJB*). Ta część pracy dostarcza informacji nt. grup docelowych podręczników do nauki RJB, odrębnie dla pozycji wydanych w Rosji i w Polsce. Jak się okazuje, autorzy przebadanych podręczników nie dostarczają wyczerpujących informacji nt. profilu odbiorców. Zdawkowe są także informacje nt. poziomu certyfikacji językowych. Cennych informacji dostarcza kolejna część tego rozdziału, w której Doktorantka analizuje obszary tematyczne włączone do RJB, stanowiące zarówno jego rdzeń, jak i peryferie. Poszukując optymalnej metodologii doboru kręgów tematycznych, decyduje się na wykorzystanie klasyfikacji stworzonych przez profesjonalistów-praktyków, umieszczonych na zawodowych portalach internetowych: LinkedIn, Pracuj.pl, Goldenline. Te decyzję Doktorantki oceniam bardzo pozytywnie. Wyznaczone kręgi tematyczne stanowią solidną podstawę dalszej analizy materiałowej. Mgr K. Gołąbek dokonała szczegółowej analizy kręgów tematycznych stale obecnych, sporadycznie obecnych i nieobecnych w wybranych przez siebie podręcznikach rosyjskich i polskich. Kolejny, ostatni rozdział poświęcony został badaniom empirycznym. Godna pochwały jest decyzja Doktorantki o zastosowaniu zasady triangulacji w doborze metod badawczych, co oznacza połączenie w aparacie metodologicznym kilku metod, zapewniających większą rzetelności i wiarygodność przeprowadzonych badań. Tak więc Doktorantka zastosowała metody ilościowe (badania ankietowe) oraz jakościowe (wywiad ustrukturyzowany i wywiad pogłębiony, tj. rozmowa kwalifikacyjna). Pierwszemu badaniu poddana została grupa 190 absolwentów kierunku *filologia rosyjska*, wykorzystujących w swej pracy zawodowej znajomość rosyjskiego języka biznesu. Ankietowani zostali podzieleni na 3 grupy, przy zastosowaniu kryterium stażu pracy (do 3 lat, 3-10 lat, powyżej 10 lat). Obiektem badania były: 1) obszary zastosowania RJB z praktyce zawodowej tych absolwentów (skorelowane z obszarami proponowanymi przez autorów omówionych wcześniej przez Doktorantkę podręczników); 2) dziedziny RJB poznane w

¹ Wymieniony podręcznik powstał w ramach ponadnarodowego projektu: „PWP – Kształcenie zawodowe na neofilologiach KUL na potrzeby rynku pracy” zrealizowanego przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w partnerstwie z: Uniwersytetem Paris 8 (Francja), Uniwersytetem Haute-Alsace (Francja), Państwowym Instytutem Języka Rosyjskiego im. A. Puszkina (Rosja), Narodowym Uniwersytetem „Akademia Ostrogska” (Ukraina) - w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet IV.

trakcie studiów; 3) przewidywane potrzeby poszerzania wiedzy specjalistycznej w zakresie RJB. Badania zostały przeprowadzone przekrojowo, z dużą precyzją. Pokazały one predyspozycje Doktorantki do analitycznego myślenia, sprawnej syntezy pozyskanych informacji. Autorka recenzowanej pracy obrazowo (z wykorzystaniem tabel (19), schematów (3), wykresów (13)) przedstawiła wyniki swoich badań. Niewątpliwym atutem recenzowanej pracy jest bardzo dobra orientacja w metodach analiz statystycznych. Autorka rozprawy dochodzi do ciekawych wniosków o walorach aplikacyjnych, typu: „dziedziny, w obrębie których ankietowani planują poszerzyć swoją wiedzę w przyszłości, pokrywają się z tymi, w obrębie których ankietowani poszerzali wiedzę na studiach” (s. 174). Są nimi m.in.: administracja biurowa, obsługa klienta/call center, handel, ekonomia/finanse/bankowość. Następnie stwierdza: „wygląda na to, że fakt wykorzystywania swoich umiejętności w praktyce ukazuje zarazem ich niedostatki i skłania do myślenia o uzupełnieniu ich w przyszłości” (s. 174).

W drugim badaniu (jakościowym) Doktorantka przeanalizowała sytuację zawodową dwóch absolwentek filologii rosyjskiej. W wywiadzie strukturyzowanym uczestniczyły dwie absolwentki – ze stażem pracy 11- i 9-letnim, w wywiadzie dotyczącym rozmowy kwalifikacyjnej również 2 absolwentki, tym razem o znacznie krótszym, bo zaledwie rocznym stażu. Skrupulatnie przeprowadzone i zaprezentowane badanie jakościowe pozwoliło uzupełnić wiedzę na temat domen tematycznych wykorzystywanych przez badanych w ich pracy zawodowej, pozyskać informacje nt. obszarów wiedzy, wymagających pogłębienia znajomości RJB, wykazały także gotowość do ciągłego samokształcenia, czego potwierdzeniem są np. studia podyplomowe z zakresu handlu zagranicznego oraz marketingu, jakie podjęły zaangażowane w wywiad absolwentki. Z treści wywiadów pogłębionych wynika, że o przyjęciu do pracy decyduje posiadanie tzw. kompetencji twardych: biegła znajomość języka biznesu, także ogólnego żargonu, znajomość obsługi komputera, zdolność myślenia analitycznego; wiedza zawodowa odgrywa natomiast rolę drugorzędną. Innym ciekawym wnioskiem, jaki wypłynął po wywiadzie z absolwentkami, jest niewystarczająca znajomość rosyjskiego języka ogólnego w zakresie operowania słownictwem w codziennej komunikacji interpersonalnej. Co więcej, fakt uzyskania certyfikatu językowego (w zakresie rosyjskiego języka biznesu) nie stanowi istotnego kryterium przy zatrudnianiu na odpowiednie stanowisko (jest to postrzegane przez badanych w kategoriach własnej satysfakcji (s.188). Uczącym się należałoby priorytetowo dostarczyć umiejętności samodzielnego rozwijania swojej wiedzy (uczenie się przez całe życie). Te, pokrótce wymienione wyniki badań – jak

konstatuje sama Doktorantka – stanowią „wstępny etap konstrukcji kursu i muszą być – zgodnie ze standardową metodologią jego konstrukcji – przełożone na zoperacjonalizowane cele i empiryczne treści kształcenia”.

W trakcie zapoznawania się z analityczną częścią pracy nasunęły mi się pewne uwagi krytyczne, które chciałabym w tym miejscu omówić. Moją uwagę zwróciło niekiedy zbyt pobieżne formułowanie wniosków lub niezupełnie przekonujące wnioskowanie. Dla przykładu opisując dziedziny sporadycznie włączane do RJB w polskich podręcznikach (należy do nich sektor przemysłu) Autorka dysertacji konstatuje: „nie odnotowano jednak w podręcznikach w tym obszarze specjalistycznych terminów i pojęć, co może świadczyć o tym, że polscy odbiorcy w opinii autorów materiałów glottodydaktycznych będą w przyszłości raczej oprowadzać klientów/inwestorów po linii produkcyjnej, aniżeli prowadzić z nimi rozmowy/negocjacje na temat procesów wytwórczych, gdzie niezbędne narzędzie stanowi język naukowo-techniczny” (s.117). Czy na pewno fakt nieobecności takich treści w podręcznikach oznacza, że polscy odbiorcy tych podręczników nie mają możliwości przyswojenia sobie takiej wiedzy w inny sposób? Kolejne niezupełnie przekonujące wnioskowanie: „W odróżnieniu od rosyjskich, w polskich podręcznikach do nauczania RJB nie zostały w żaden sposób uwzględnione takie dziedziny, jak: Serwis/Utrzymanie/Montaż oraz Medycyna/Farmaceutyka. Najwyraźniej autorzy polscy uznali, iż poruszane w ich ramach treści nie przystają do ich wyobrażenia w zakresie RJB” (s. 121). Moim zdaniem, powody mogą być zgoła inne, np. konieczność selektywnego doboru materiału lub przeświadczenie, że powyższe treści dziedzinowe są na tyle rozległe, iż wymagają odrębnego opracowania.

5. Ocena formalna pracy

Tekst rozprawy został przygotowany zgodnie z wymogami stylu naukowego. Doktorantka sprawnie posługuje się aparatem terminologicznym właściwym dla dyscypliny językoznawstwa, w tym glottodydaktyki. Bibliografia pracy jest obszerna, zawiera kluczowe pozycje, niezbędne do prezentacji aktualnego stanu wiedzy przedmiotowej, jak i poprawnego przeprowadzenia badań empirycznych. Zapisy bibliograficzne w reguły są sporządzone poprawnie. W kilku miejscach zaobserwowano: 1) powtórzenia pozycji (np. w punkcie 49. pojawiają się prace uwzględnione już wcześniej, tj. w punkcie 44.), 2) brak konsekwencji w umieszczaniu informacji o zakresie stron artykułów wydawanych w czasopiśmie lub rozdziałów w monografiach zbiorowych. W przypadku

przygotowania rozprawy do druku proponowałabym także wydzielenie w odrębną grupę kilkunastu podręczników, które stanowiły materiał źródłowy badań. W kilku pozycjach bibliograficznych dotyczącej literatury rosyjskojęzycznej nie został zachowany porządek alfabetyczny (s. 215).

Sporadycznie odnotowano błędy językowe: interpunkcyjne (s. 31, 59, 61, 81, 109, 115, 131-132, 167, 183, 186, 188), składniowe (s. 18, 104), także powtórzenia, zakłócające logiczną spójność tekstu, (np. „Pierwszym krokiem [podkreślenia moje – MMK] dobrze zaplanowania działania jest analiza potrzeb szkoleniowych”(s.8), kilka wersów poniżej: „Pierwszym i naturalnym krokiem [j.w.] jest tu przegląd literatury, mianowicie, czy podjęto już jakieś próby zakreszenia granic dla języka biznesu” (s. 8)). Kolejny podobny przykład: na s. 90 wśród dziedzin sporadycznie włączanych do RJB w rosyjskich podręcznikach Autorka wymienia m.in. pośrednictwo pracy (s. 90), po czym (na s. 92) formułuje następującą myśl: „kolejna z omawianych tu dziedzin o stosunkowo dużej częstotliwości uwzględnienia [podkreślenia moje – MMK] w postaci treści podręcznikowych jest pośrednictwo pracy (4 z 10 podręczników).

6. Ocena stopnia oryginalności podjętych badań

Jako oryginalne osiągnięcie Doktorantki traktuję: 1) autorską koncepcję wyróżnienia obszarów (domen) tematycznych, powiązanych w rosyjskim językiem biznesu na bazie portali zawodowych i umiejętnie ich zastosowanie w analizie treści podręcznikowych oraz badaniach empirycznych, 2) koncepcje analizy istniejących podręczników do nauki rosyjskiego języka biznesu z uwzględnieniem kryterium jego projektowanych użytkowników oraz zakresów tematycznych, 3) połączenie metod badawczych, które umożliwiły przeprowadzenie badań poprzecznych, te z kolei dostarczyły cennych wniosków praktycznych i wypełniły lukę badawczą.

7. Możliwości praktycznego zastosowania podjętych badań

Zakładając względną normalizację stosunków polsko-rosyjskich, będących podstawą wznowienia zamrożonej współpracy gospodarczo-ekonomicznej, dostrzegam duży potencjał aplikacyjny przeprowadzonych badań. Po pierwsze, uzyskane wyniki badań empirycznych mogą wzbogacić zasób wiedzy przedmiotowej dydaktyków akademickich, zaangażowanych w proces nauczania rosyjskiego języka biznesu (nie tylko na kierunkach rusycystycznych, ale także innych pokrewnych: slawistycznych lub na lingwistyce stosowanej z językiem rosyjskim). Po drugie, zaprezentowane

wyniki można wykorzystać w przygotowaniu podręcznika do nauki rosyjskiego języka biznesu, co zresztą jest zamiarem samej Autorki recenzowanej pracy. Wreszcie, po trzecie, wyniki badań (zwłaszcza ilościowych) można wykorzystać jako ważki argument w ustalaniu treści programowych, wymiaru godzin dla specjalizacji biznesowej z językiem rosyjskim w przyszłych programach studiów. Aby wymieniony aplikacyjny potencjał należycie wykorzystać, postuluję zadbanie o odpowiednią dystrybucję treści rozprawy (wydanie monografii i/lub prezentację wyników na konferencjach naukowo-dydaktycznych, seminariach metodycznych itd.).

8. Konkluzja

Mimo drobnych niedociągnięć koncepcyjnych, analitycznych, redakcyjnych recenzowana praca stanowi udane studium badawcze. **Moja ocena rozprawy jest pozytywna.** Jej Autorka dała się poznać jako badaczka, która bardzo dobrze opanowała warsztat terminologiczny, metodologiczny właściwy dla dyscypliny językoznawstwa. Potrafiła zidentyfikować problem badawczy i przy zastosowaniu odpowiednich narzędzi badawczych umiejętnie go rozwiązać. Praca, jak zaznaczyłam powyżej, ma potencjał aplikacyjny.

W świetle powyższego stwierdzam, że przedłożona do recenzji rozprawa doktorska mgr Karoliny Gołąbek spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Wnioskuje zatem o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Maria Mocarz-Kleindienst, prof. KUL